

לאורו

גליון 10
וישלה, ה'תשע"ח

בעזרת ד'

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

יהדות
ומדיניות

המשטר המדיני (ב)
הרב אורי שרקי

תיקון
המידות

אהבה לכל
הרב יצחק חי זאגא

האיש אשר ב"צומת"
הרב יוחנן פריד

"בינו
שנות
דור ודור"

ישראל אשר בך אתפאר
ליאור לביא

פלך של שתיקה
הרב איסר קלונסקי

לכללתו הרוחנית של ישראל
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

השלימות שבמחלוקת
הרב אברהם טייץ

יסודות
במשנת
הרא"ה

הארת 'מעשה בראשית' (ג)
אלדד פרי

ביאור
ל"אורות
הקודש"

"החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה,
החינוך המדעי מתחיל משיצא לאויר העולם,
והאמוני - מההתחלה היצירית,
והתקדשתם והייתם קדושים"

(ערפלי טוהר, עמ' יט)

"רחל אחזה פלך של שתיקה"

הרב י. איסר קלונסקי

(שמואל א' פרק ז) ועוד שם, ויקחוהו משם ויטייצב בתוך העם, לא בראש העם, לא התבלט כלל, רק אחד מתוך העם. זוהי שתיקה של ענווה.

ויש שתיקה של חכמה והתחכמות - זו שתיקתה של אסתר. כאן במקום זר ומנוכר כזה יפה השתיקה. אין צורך לדבר הרבה, ככל שידעו עליו פחות- ייטב, ככה אוכל "לשחק אותה" יותר טוב (כפי שאכן היה), מוטב לשתוק. כמי שאומר: "מחר", נדחה קצת את העניין- נשתוק. "ומחר אעשה כדבר המלך". מי יודע מה וכמה דברים יכולים להיוולד עד המחר, ואכן עיקרו של נס קרה באותו הלילה, "בלילה ההוא נדדה שנת המלך". זוהי שתיקה שדומה ל"מחר"

שתיקה של חכמה

ויש שתיקה אחרת לגמרי, שתיקה של הכנה. לדבר גדול ולדבר קדוש צריך להתכונן! זוהי שתיקתו של בנימין. אשר ידע והבין שמתקמת כאן עלילה אלוקית נוראה. חלומות יוסף, היעלמותו של יוסף, מחשבתו של יעקב כי טרוף טורף, ואף על פי כן אינו מוכן להתנחם. הכל יודעים שמכרו אותו, והוא "מתגלגל" לא באיזה מקום. וכולם הבינו שמפה תצמח איזו דרך מיוחדת, איזו תוכנית אלוקית עלומה. הלא המשפחה שלנו נושאת עלייה איזה מהלך אלוקי. אמר בנימין בליבו, אף שאני היחיד שהנני אחיו מאב ומאם, אף שלא נשתתפתי במכירתו, עם כל הקושי שבדבר, לא אני אשבור את קשר השתיקה. זוהי שתיקה של הכנה והתקדשות לאיזה דבר גדול שיקרה. ובלשון מרן הרב קוק:

"אל ידחה אדם את הרגשות הסמויות שמתעוררות בנפשו. יניח אותם (=בשתיקה) להתעמק, לבלבל, להוסיף ציציים ופרחים, גם פירות יעשו, ויאצרו במקום הסמוי מן העין... אשרי כל חוכה, כל מקשיב לקולות הדממה של המית הנשמות, גם בטרם יגלמו מהם מילים ואותיות". (אורות הקודש, שער חכמת הקודש, סדר קשב היחודים, פרק ק"ד)

כזו הייתה שתיקתו של בנימין. זו היא שתיקה של הכנה. שתיקה של העמקה בתוספת קדושה, שתיקה שיש בה מן הקדושה הנסתר.

וישנה שתיקה נוספת - שתיקה של וויתור, זוהי שתיקתה של רחל. וכאן צריך הרבה חכמה ודעת: מתי לוותר, על מה לוותר, ולמען מה לוותר. אין זו שתיקה

המדרש באסתר רבה (פרשה ז) כך הוא: "אין אסתר מגדת מולדתה" מלמד שתפסה שתיקה בעצמה, **כרחל זקנתה שתפסה פלך שתיקה, עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה!** רחל תפסה פלך שתיקה ראתה סבלנותה, ביד אחותה ושותקת. בנימין בנה תפס בשתיקה, תדע שאבנו שהייתה בחושן הייתה ישפה - יש פה ושותק. שאול בן בנה "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו". אסתר "אין אסתר מגדת את מולדתה ואת עמה". [ובמקום אחר, במדרש (בראשית רבה פרשה ג"ג) אודות שתיקת רחל נאמר "כשעה שהיו נותנים לו (ליעקב) את לאה, הייתה יודעת ושותקת." [וראה על זה גם בפתיחתא למדרש איכה, סוף אות כד:]

יש שתיקה ויש שתיקה

'בדומה לזה דברי המדרש על הפסוק "וישק יעק רחל": נשיקה לתיפלות, נשיקה של גדולה, נשיקה של פרקים, נשיקה של פרישות... אף נשיקה של קריבות - וישק יעקב לרחל (בראשית רבה, ע) ועל דרך זה אפשר לומר גם לגבי שתיקה, שיש שתיקה ויש שתיקה.

יש שתיקה של ענווה, יש שתיקה של חוכמה, יש שתיקה של הכנה, ויש שתיקה של ויתור.

שתיקה של ענווה - כפשוטה, מתוך ענווה אין אדם מתגאה והוא שותק מלספר כל גדולתו, (ההיפך מהמן הרשע אשר סיפר לכל אוהביו ולזרש אשתו וגו').

שתיקה של חכמה (והתחכמות ואפילו פוליטיקה). אומר החכם לעצמו: אל תגלה מיידית את כל הקלפים שלך, פעם אולי תזדקק לכך, לא צריך תמיד לספר הכול.

שתיקה של הכנה, יש בה התכנסות פנימית, הרהור נוסף, עוד מחשבה להעמיק את העניין, דבר גדול עומד לקרות ולהתרחש, עדיף להתכונן אליו בפנימיותי, עוד מעט. "הו מתונים בדין".

ויש גם שתיקה של וויתור. "שתיקה כהודאה דמי". שתיקה של ענווה-שתיקתו של שאול. שאול נפגש עם דודו, וזה שואלו, על הפגישה עם שמואל הרואה? "הגידה נא לי מה אמר לכם?" שאול מספר לו את דבר האתונות, "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו". אמר שאול בלבנו, מה אני אתגאה בכך, לכשיתגשם העניין - ידע גם הדוד.

עניו מופלג היה שאול באותה העת, כשהטילו גורל לדעת מיהו שיהיה מלך ישראל "הנה הוא נחבא אל הכלים"

המשך המאמר בעמוד 16

הגיליון מוקדש לע"נ

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל

כלכלת הרוחנית של עם ישראל

הרב שלמה לוי

כדברי חז"ל (ברכות דף סא, ב) :

"מעשה וגזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יעסקו בתורה. מה עשה ר' עקיבא הלך והקהיל קהילות ברבים, וישב ודרש. מצאו פפוס בן יהודה, אמר לו אי אתה מתירא מפני אומה זו? אמר לו, אתה פפוס שאומרים עליך חכם אתה, אי אתה אלא טפש, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר וראה דגים שהיו רצים לכאן ולכאן, אמר להם מפני מה אתם רצים? אמרו לו מפני הרשתות והמכמורות הבאות עלינו. אמר להם, רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כדרך שדרו אבותי ואבותיכם? אמרו לו, אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות אי אתה אלא טפש. ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו לא כל שכן. ואף אנו כך בזמן שאנו עוסקים בתורה דכתיב בה "כי היא חיך ואורך ימיך" אנו מתייראים, כשאנו פוסקים מדברי תורה על אחת כמה וכמה".

הצורך למזון רוחני מיוחד ומותאם לאומה, אינו מבטא בכך שלילה של העולם הכללי, היות וגם האומה הישראלית משתווה עם העולם האנושי בכלל, וגם היא ניזונת מהצרכים הטבעיים לה ולעולם, אלא הצורך המיוחד מביא לידי ביטוי את עומק החיים הישראליים והמזון המיוחד לנו.

ואם תראה, שיבוא איזה רוח זר להעתיק אותה ממקור חייה המיוחדים ולהטותה לצד הספוק רק בכלכלה הכללית, ומפל-שכן אם בשלילה תקיפה ומכרחת ישלל אותה הרוח את מזונה, המיוחד להחזיק את רוחה ולפרנס את יסוד קיומה, תדע כי האויב נצב לה, ובכל

אורות התחיה משנה ב

רוח שונה מרוחות כל העמים אשר תחת כל השמים מכרח שתהיה לו גם כן כלכלה מיוחדת הנאותה לו, המפרנסת אותו, מחזקת את כחו ונותנת לו את קיומו.

מזון ייחודי לאומה הישראלית

היות והאומה הישראלית שונה במהותה מהעמים כולם, והיעד הרוחני שלה הוא הקמת "ממלכת כהנים וגוי קדוש", מחייב הדבר את האומה למזון רוחני אשר יספק את צרכיה שלה, ויחזק אותה אל בהגיעה אל יעדה.

לא תוכל, לפי זה, היהדות לסמוך רק על המזון התרבותי הכללי, שאין בקרבו אותם החלקים שגופה הרוחני נבנה מהם. במה שבבחינה עקרית הוא שונה מרוח כל העמים, לא נשלל בזה בשום אופן את אותו הצד האנושי, שבו הוא שוה לכל האדם, ומצדו היא זקוקה גם לכלכלה תרבותית לצדה הרוחני ככל המזון הרוחני אשר לכל האדם במקצוע זה. אבל כלכל זה לא יפטר אותה ממזונה המיוחד לה.

האומה אינה יכולה לכלכל את חייה מהמזון התרבותי הכללי, היות ואין במזון זה את האלמנטים המזינים את צרכיה הרוחניים כמו, נתינה, אהבה, צדק, חמלה, טוב אלוהי. היות ולכל עם ישנו המזון המיוחד לו לפי אופיו ומהותו, כך ישנו מזון המתאים לאומתנו.

המזון המיוחד לנו הינו "התורה", לימוד וקיום המצוות מהווה את קיום האומה והעולם בכלל.

שבחיים, באמה בכללה באפן רשמי ובכל צביון של פמבוי ובחידדים לפי האופי היותר אפשרי להקלט בהנוכחם ובדעותיהם, אז ימצאו להם היצירה והמדע החפשי פר נרחב ובטוח בקרבה. וכל זמן שהיא בטוחה בכלכלתה המיוחדת תדע בטוח כי תשוב לה לברכה גם הכלכלה הכללית, שהיא צריכה לה לא פחות מכל עם, ואולי עוד יותר לפי מדת עלויה הרוחני.

הבריאות הרוחנית

"הבריאות הרוחנית" של האומה, היא הדרך הנכונה כדי להוציא מן הכח אל הפועל את מעלותיה וסגולותיה של האומה. כאשר תשמר באומה ערכיה ואופייה המיוחד לה, גם הענפים הנוספים של פריחה ויצירה מדעית כלכלית תרבותית יוכלו להופיע, בצורה הנכונה והאמיתית לפי צרכיה ואופייה המיוחד לאומה. יתירה מזאת, כאשר האומה תבנה על פי אבני היסוד שלה, תורה ומצוות וערכי התורה, נוכל לקבל יותר את המזון התרבותי מדעי הכללי ולהפיק ממנו תכנים רבים ומגוונים.

כשבאים נמהרי לב ומזלזלים ברוחה, ובועטים ברגל זדון בתכסיסי חיה, היא מתחלחלת ויודעת כי עת צרה היא לה.

כל זה נכון ויפה במצב הנעלה והאידיאלי, אבל כשבאים "נמהרי לב ומזלזלים ברוחה" של האומה ומסטים אותה מדרגה המיוחדת לה, יודעת היא "כי צרה היא ליעקב", ומגיבה באופן אינסטינקטיבי ומתנגדת למדע ויצירה, שבשם הם מזלזלים ברוחה ואופייה.

השאלה על דבר המהות והערך של ההכרה הטבעית של נימוק הצער הזה, כמובן, לא תוכל להפתר מן ההמון המרגיש כי אם מאנשי לב המבינים אל תכן החזון. היא עורגת למלוי אפיה, המלוי הנה צריך הוא גם ליצירה חפשית ולמדע במובן היותר מלא, ועם זה היא רואה שהמהרסים הללו, שנעשו לה מזרים, גורמים לה, שהיא מקרחת כדי להגן על רוחה המיוחדת, לסתם חלונות נגד ההארה החיצונית של יצירה ומדע שאינה מיוחדת בבור גמור לרוחה פנימה, מפני שבשם יצירה ומדע זה באים הלוחמים הללו למחוק את דמותה.

תגובה זו נובעת מתוך ההבנה הטבעית האינסטינקטיבית של רוח האומה, אין זה מהלך

עז כחה הפנימי תעמד על נפשה. הטוב האלהי בקרבה ובעולם, שיגלה על-ידי ישיבתה השלמה בארצה, זאת היא תכונתה האידיאלית.

תגובת האומה לרוח חיזונית

כאשר תזהה האומה רוח חיזונית, אידיאולוגיות ותפיסות שונות של חיים, כגון: קומוניזם, אתיאזם, מטריאליזם, התייוונות, המנסות לעקור את שורשי החיים של האומה, ולהזין אותה בכלכלה אשר אינה עולה בקנה אחד עם צרכיה, תעמוד האומה על נפשה לעמוד בעוז על עמדותיה ותורתה ואמונתה. הטוב האלוהי, הערכים העילאיים של הטבה למען האומה והעולם בכלל, יוכלו להתבסס ולהיבנות כאשר האומה תשוב לארצה ותבנה בה את חייה בעולם הרוחני התורני בלימוד התורה והפצתה מחד גיסא, ומאיך כשבנין הארץ יתפתח ותבנה ותכונן ארץ ישראל.

היצירה החפשית והמדע ההולך ואור הנם לה סניפים נכבדים לתכונתה האידיאלית הזאת, אבל גם שני אלה לא יוכלו לבוא בה למרומי גבהם כי אם כשישתמר רוחה העליון בקרבה על-פי טבעה המיוחד, המרום מכל יצירה אנושית ומכל מדע וחזון לב, כגבה שמים מארץ וכגובה מחשבות אלהים ודרכיו ממחשבות בני-אדם ודרכיהם.

כדי שהאומה תוכל לבנות את ביתה, צריך לפתח שני נושאים מרכזיים, מדע, ויצירה חופשית, אשר יעסקו בצדדים המעשים והפרקטיים לבנין האומה בארצה. אך שני נושאים אלו הם לאומה כסניפים ליצירה המיוחדת לאומנתו, חיי קודש בארצה על פי דרכה של תורה. רק כאשר התוכן הישראלי המיוחד לנו יעמוד במרכז החיים של האומה, יוכלו הענפים להתגלות בשלימותם. כדוגמת המנורה בבית המקדש, שכל הקנים במנורה פנו אל הקנה המערבי - המרכזי, והאירו מכוחו, הקנה המערבי הינו הקנה המסמל את הקודש, ושאר הקנים מימין ומשמאל המחוברים אליו, מסמלים את יניקתם שאר החכמות מהקודש, כך תיבנה האומה את שיבתה לארץ ישראל.

כשישתמר בקרבה התכסיס המביא את טבע הרוח להבריאה על-פי תכונתה, שהם ארחות היהדות

השלימות - נובעת מן המחלוקת

הרב אברהם טייץ

לדעתו, ראשית דבר הוא לדעת כי שלושת הכוחות הללו חייבים לפעול יחדיו, להשלים זה את זה, ולתת מקום והכרה, בקיומו של כל אחד מהם.

היחס ביניהם ומינונם של הכוחות הללו היינו כיצד הוא מופיע בכל אדם ובכל קבוצה - משתנה, אבל לא תיתכן ולא יהיה קיום של מציאות אנושית בלעדיהם. רק הבנה ברורה וחד משמעית להכרחיותם של כוחות אלו - היא אשר יכולה ליצור את שלימות. במציאות החיים.

אכן, עינינו הרואות כי ישנם פעמים של פירוד ביניהם, פירוד הנובע מכך שכל כח המופיע באדם או בקבוצה באופן בולט, רואה בכח האחר את הדברים השלימים שבו, ובשל כך הוא מתנגד אליו בחריפות ובמלוא העוצמה. מתוך כך הוא מוסיף וחושב כי דווקא התנגדות הכח האחר אליו היא הרסנית ופוגעת בו.

צדדים שליליים אלו שבכל אחד מהכוחות הללו נובעים מתוך שהכח הזה מתפשט ומנסה להשתלט על הכוחות האחרים ובכך הוא יוצא מגדרו ומגבולותיו הרצויים. ניסיון השמירה של כל כח לבל יכולע לו על ידי הכוח האחר, גורם לראשון דווקא מרץ של אש ושלילה של הכוחות האחרים שאין הוא רוצה כלל להכירם.

ועוד, ויתירה מזו, גורם הפירוד בין הכוחות להצטמקותו של כל אחד מהם בשל היותו בודד מול כוחות החיים השוטפים אותו. האמת נעשית 'עדרים עדרים' וכוחה אם כן

שלושה כוחות באדם ובאומה

"שלושה כוחות מתאבקים כעת במחנינו. המלחמה ביניהם ניכרת ביותר בארץ ישראל אבל פעולתם היא פעולה נמשכת מחיי האומה בכלל, ושרשיהם קבועים הם בתוך ההכרה החודרת במרחבי רוח האדם..." (אורות התחיה, יח)

בספרו "אורות התחיה" (פיסקה יח) מפרט מרן הרב זצ"ל שלושה כוחות המרכיבים את רוח האדם בכללותה, ואת חיי האומה הישראלית בפרט ודן בהרחבה בתיאורם ובמשמעות קיומם.

הרב רואה חיוניות רבה בהימצאותם של כוחות אלו, ובהתבוננותו במציאות החיים, הוא בוחן אותם לעומקם של מציאותם, כדי להבין ולהסביר את מהותם ותפקודם.

שלושת הכוחות הם: **הקודש** (הדתיות), **האומה** (הלאומיות) **האנושיות** (האוניברסליות).

שלושת הסיעות היותר רשמיות בחיי האומה אצלנו: האחת - אורתודוכסית, כמו שרגילים לקראתה, הנושאת את דגל הקודש, טוענת באומץ בקנאה ובמרירות, בעד התורה והמצווה, האמונה וכל קודש בישראל, השניה - היא הלאומית החדשה, הלוחמת בעד כל דבר שהנטיה הלאומית שואפת אליו, שכוללת בתוכה הרבה מהטבעיות הטהורה של נטיית האומה, החפצה לחדש את חייה הלאומיים... השלישית היא הליברלית, שהייתה נושאת דגל ההשכלה בעבר לא רחוק ועדיין ידה תקיפה בחוגים רחבים..." (אורות התחיה, שם)

נחלש מאד. כלשון הגמרא בסנהדרין צז, א: "מאי (פירוש הפסוק) 'זתהי האמת נעדרת' אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה"

התבוננות - וחיבור הכוחות

מוכן הדבר ש'במצב בריא' יש צורך בשלושת הכוחות, ובתפקוד הרמוני שלהם. גם כאשר כל יחיד או קבוצה מוצא את עצמו שייך דווקא לאחד מן הכוחות הללו. ובלשון הרב זצ"ל:

"בכל מילואם וטובם... הקודש, האומה והאדם יתרדפו יחד באהבה אצילית ומעשית..." (אורות התחיה, שם)

מצב של חיבור בין הכוחות מביא להבנה בתועלת הרבה שמקבל כל כח מהכוחות האחרים. יותר מכך, כל כח צריך להבין כי הגבלתו על ידי הכוחות האחרים יש בה דווקא להועיל לו ביותר, בכך שהם מגבילים אותו ושומרים עליו שלא יפריז ויצא מגידרו. ומכאן - שהמחלוקת וההתנגדות אשר בין הכוחות יש לה מטרה חשובה והכרחית לשמור הן על התוכן והן על הגבולות וההגדרות הנכונות של כל כח.

התבונה הזו של מרן הרב זצ"ל מחדדת לנו את הצורך להעמיק את ההתבוננות בכל שיטה,

הפיסקא מסתיימת בקביעתו של מרן הרב זצ"ל שוודאי **שהקודש העליון שייך לכל השיטות והדעות כולן**, שהרי הוא עומד בבסיסו של העולם כולו, לכל גוונים, ולכל היבטיו כלליו ופרטיו.

"המחשבה האלוקית היא חופשית מכל צמצום והקירבה האלוקית היא ממולאה תמיד בהרחבה עליונה למעלה מכל גבולים" (אורות התחיה, שם)

היינו: היכולת להגיע להשגת המחשבה האלוקית החופשית דווקא מחייבת את החיבורים של כל הכוחות כולם, תוך כדי מציאת האיזון הנכון ביניהם.

אין ספק כי ההבנה העמוקה וההפנמה של רעיונות אלו מדברי מרן הרב זצ"ל נצרכים הם ביותר בתקופתנו, מליאת המחלוקות והשיטות.

המשך המאמר מעמ' 4

אמנם ההבנה, שלא תוכל האומה להתפתח לפי הראוי לה כאשר היא תחיה חיים של הסתגרות והתבדלות, מפני שהיא דוחה את הדברים הטובים שבמדע וביצירה החופשית, אך מהלך זה נובע מתפיסות המבקשות לשמוט את הקודש, ולהמיר אותו בתפיסות של חול, כמו בימי ההשכלה והרפורמה. הגישה הנכונה היא ההבנה שהחול והקודש אינם צרות אחת לזולתה, אלא הקודש והחול מזנים ומפתחים זה את זה וקוראים לאחדות ושלום פנימי. "אין בנו ערכים פרודים" - היינו חול וקודש נפרדים המנהלים מלחמה אינסופית ביניהם, יש בנו בקשה להשתלמות ההולכת ומשתלמת במהלכי היצירה והבניין של האומה בארצה.

שכלי מחושב, אלא מענה למצב המאיים על אופי האומה. המון העם אשר חווה מצב זה מגיב כך, למרות שאינו יכול להסביר את מהות העניין. רק כאשר יתבוננו אנשי חזון ואמונה, יוכלו לנתח ולהבין את המצב המורכב הנפשי והרוחני שהביא לתגובה זו.

ואם גם נאמר שלא תוכל לנהל נצחון מחלט בדרך זה של השמור המצמצם בלבדו, הלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו אך אותם שהם באמת מלאים רוח אמץ בעת משבר פזאת צריכים הם להכריז ולפרש, שתקסימי החיים הקדושים, התורה והמצוה, שהם מלאים מרוח האמה ואוצרים בקרבם את כח חייה בצביונה המיוחד, הם הם הבסיס היותר מבטח גם לחפש היצירה והמדע וגם להפרכת האמה והפרכת אידאליה, תחיתה ובנינה.

הארת 'מעשה בראשית' ו'מעשה מרכבה'

מערכת חכמת הקודש, אורות הקודש, חלק א פרק ו

(חלק ג)

אלדד פרי

אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו, מוסרין לו ראשי הפרקים. ועניין מעשה בראשית מלמדין אותו ליחיד, אף על פי שאינו מבין אותו מדעתו ומודיעים אותו כל מה שיכול לידע מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו לרבים? לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פירושו וביאור כל הדברים על בוריין". (רמב"ם, יסודי התורה, ד, יא).

הרמב"ם סובר כי 'מעשה בראשית' הוא הפיזיקה כפי שהגדיר אותה אריסטו, היינו כלל המדעים המדוייקים ולרבות הפיזיקה, הכימיה, הביולוגיה, הזואולוגיה, הגיאולוגיה וכו'. לעומת זאת, 'מעשה מרכבה' הוא המטפיזיקה.

לכאורה בהגדרה זו ל-'מעשה בראשית' ומעשה מרכבה' מתבטאת מחלוקת חמורה ביותר כנגד המצדדים בחכמת הקבלה.

הרב הנזיר זצ"ל בשיעוריו על 'אורות הקודש' ב"חוג הראי"ה" מביא סקירה נרחבת אודות המפגש בין הרמב"ם והחכמים שהלכו בעקבותיו לבין המקובלים שהתנגדו נחרצות להגדרה זו של הרמב"ם.

רבי חסדאי קרשקש מפרש את המונח 'מעשה בראשית' כהשתלשלות המציאות מהעולמות העליונים והקשר שבין העליונים לתחתונים ואילו 'מעשה מרכבה' הוא מה שניתן להשיג בסדר ההשתלשלות שבין העליונים לבין עצמם. (אור ד', מאמר ד, דרוש י).

עד כה השתמשנו במונחים 'סוד', 'קבלה', 'חכמת הנסתר', 'מעשה בראשית' ומעשה מרכבה' ועוד, ללא אבחנה ביניהם. אליבא דאמת, גם אם אין הסכמה מלאה לגבי המינוחים השונים שהזכרנו, הרי שיש הבדל ביניהם. אין ככוונתנו להרחיב בעניין ההבדל שבין הגישות השונות, אלא להביא את המינוחים הנדרש על מנת שנוכל להמשיך ולהתקדם בדברי מרן הרב זצ"ל ב'אורות הקודש'.

בחלק הקודם ראינו, רשימה חלקית של המצדדים בלימוד הקבלה או הזוהר, עוד בטרם הגיע האדם למלא את התנאים שנדרשו בתלמוד ואף לא את התנאים לדעת המצדדים בהצנעת חכמה זו והסתרתה מהמון העם. במהלך שני פרקי ההקדמה הקודמים לא ערכנו אבחנה בין המושגים השונים אך עתה חובה עלינו לערוך זאת, בקצרה.

קבלה וסוד אצל הרמב"ם

המונחים 'מעשה בראשית' ו-'מעשה מרכבה', הם שמות נרדפים למונח 'סוד'. מדוע? משום שאין דורשים בהם ברבים, אלא מוסרים אותם ליחיד. הרמב"ם מבחין בין 'מעשה בראשית' ו-'מעשה מרכבה', וזו לשונו:

"ומה בין עניין מעשה מרכבה לעניין מעשה בראשית? שעניין מעשה מרכבה אפילו לאחד אין דורשים בו,

וזהו ענין אמרם שונין לו ראשי הפרקים, לפי שיש שם עניינים הנחקקים בנפשות השלמים מבני אדם, וכשמסבירים אותם בלשון וממשלים אותם במשלים פג טעמן ויוצאין מענין. ושמע ממני אני מה שנתברר לי לפי דעתי ממה שעיינתי בו מדברי חכמים, והוא, שהם מכנים במעשה בראשית למדעי הטבע והמחקר בראשית הבריאה. וכוונתם במעשה מרכבה המדע האלהי והוא הדבור על כללות המציאות ועל מציאות הבורא ודעתו ותאריו וחיויב הנמצאים ממנו והמלאכים והנפש והשכל הדבק באדם ומה שאחרי המות". (פירוש המשנה לרמב"ם, מסכת חגיגה פרק ב.)

ידוע הדבר כי חכמת הקבלה בנוייה על דרך המשל. על הלומד להבין בתוך נפשו מהי המשמעות של 'אימא' ו-'אבא' למשל. מי ש-'תקוע' עם פשט המושגים איננו לומד את חכמת הקבלה ואף גרוע מכך, מסתכן בהגשמה. והנה כאן, אומר הרמב"ם: **"שיש שם עניינים הנחקקים בנפשות השלמים מבני אדם, וכשמסבירים אותם בלשון וממשלים אותם במשלים פג טעמן ויוצאין מענין"**.

שמה זאת התנגדות הרמב"ם לקבלה? בעצם התנגדותו איננה עניינית, אלא פרוצדורלית? הרמב"ם מתנגד לאפשרות לכתוב דברי קבלה משום שאפילו על דרך המשל, עצם הפשט הרעיון למילים חיסל את תוכנו? אולי את דברי הקבלה לא ניתן לתאר במילים כלל?

זאת, להבדיל 'מעשה בראשית ומעשה מרכבה' שהרמב"ם מיד מציע ללמד אותם להמון העם, כאשר מקצתם הוא מפרט במשנה תורה ואת מרביתם במורה הנבוכים.

בין כך ובין כך אנו רואים כ המושג "סוד" קיים גם אצל הרמב"ם והוא מתבטא בפיזיקה ומטפיזיקה. לעומת זאת המושג "קבלה" איננו מקובל על הרמב"ם במונח של תורת הסוד, בין שהתנגד לה ובין שסבר שלא ניתן ללמדה בכתב.

חובת לימוד הסוד במשנת מן הרב זצ"ל

כפי שראינו, הרב מצדד בדעותיהם של הסוברים שיש ללמוד את תורת הסוד (אצל הרב זצ"ל נכללת הקבלה בגדר הסוד) בדור הזה גם למי שלא עונה על כל התנאים שמילא כרסו ש"ס

האריז"ל הבהיר כי 'מעשה בראשית' הם דרושי 'עולם התווה', בעוד 'מעשה מרכבה' הם דרושי 'התיקון'. (מובא בסוף ספר 'מסילות חכמה' לר"מ פאפירוש, עורכו הסופי של עץ חיים לאריז"ל).

סקירת הגדרות המקובלים ל-'מעשה בראשית ומעשה מרכבה' ניתן למצוא בספר 'שומר אמונים' לרבי יוסף אירגס, וויכוח ראשון סימנים ח-יח.

המחלוקת הזו איננה מקרית. מקובל לחשוב שהרמב"ם התנגד לחכמת הקבלה או לכל הפחות לא הכיר אותה.

יש שמספרים סיפור לפיו הכיר הרמב"ם זקן אחד בסוף ימיו. הזקן לימד את הרמב"ם את חכמת הקבלה והרמב"ם אמר כי אם לא היה זקן וכבר נתפרסמו ספריו בכל העולם, היה חוזר בו מהרבה דברים שכתב אודות נושא הסוד ובכלל. ברור שאין עוול גדול יותר לעשות לרמב"ם (אפילו לא שריפת ספריו) מאשר לאמץ את הסיפור הזה.

תורת האלוהות של הרמב"ם אריסטוטלית במבנה הלוגי שלה והינה על דרך 'תורת התארים השליליים' שהתפתחה אצל הפילוסופים המוסלמים האריסטוטליים ומוקדם יותר, אצל רבנו סעדיה גאון.

אם הרמב"ם היה מגלה שטעה, לא היה מניח לעצמו להיפטר מן העולם כמטעה הגדול ביותר בתולדות עם ישראל חלילה. מכיוון שהרמב"ם התייחס לחכמת הקבלה בכמה מקומות, הרי שלא ניתן לחמוק מכך שהרמב"ם הכיר את חכמת הקבלה ולא הסכים שיש ללמוד אותה כחלק מעולם לימוד התורה.

אין כאן המקום להרחיב בכך, שכן נושא זה גדוש ורבות נכתב אודותיו. הרב אורי שרקי הפנה אותי לפירוש הרמב"ם למשנה במסכת חגיגה, שם אומר הרמב"ם דברים מעניינים ועמומים כאחד:

"אבל מעשה מרכבה אין דורשין בהם כלל אפילו ליחיד אלא אם כן היה כמו שאמר חכם ומבין מדעתו, והוא שמתעורר ומבין העניינים מעצמו ואינו צריך לבאר לו, אלא רומזים לו ברמז והוא לומד ודן על פיו מעצמו,

ומתיישב עם דברי הרמב"ם בפירוש המשנה שהובאו לעיל. 'הנסתר' הוא מעבר למה שניתן לתאר במילים. כל מה שהצליח אדם להסביר בכתב הרי מלכתחילה לא היה הוא נסתר. עצם ההבנה של הנסותרות היא מעבר להפשטתה על ידי מילים.

כעין דברים אלו מסביר הרב בראש ספרו 'ראש מילין'. כי יש מחשבה שהיא למעלה מהמילים, למעלה מהאותיות. היא לא ניתנת להיכתב. כל המילים והאותיות רק יסייעו לטפס אל עברה והיא לעולם לא תוגדר במילים.

גם לגבי הדרישה "למלא כריסו" חלו בימנו שינויים ותמורות. הרמ"ק, בספרו 'אור נערב' (חלק ג, פרק א) כבר הקל בתנאי זה (לפני 450 ושנה) ומרן הרב זצ"ל מביא את דעתו באיגרת תרב (איגרות הראיה, ב) כמי שיש להסתמך על דבריו ולהקל בעניין זה. צימאון דור הגאולה לתורת האמת מהווה שיקול מכריע בהחלטת הרב להקל בדרישות הנוקשות לעצם הזכות ללמוד את תורת הסוד.

דורשין במעשה בראשית

מן הראוי לציין כי דעה זו שאין דורשים במעשה בראשית איננה הדעה היחידה. אמנם בתלמוד הבבלי מובאת דעה זו כדעת הכל, אך במסכת חגיגה (פרק ב) בתלמוד הירושלמי מובא כי זו דעתו של רבי עקיבא אך לעומתו דעת רבי ישמעאל היא שדורשין במעשה בראשית.

להשלמת המבוא נסיים בנושא שהתחלנו בו: 'סוד' הוא כל מה שיש ללומדו בסתר. 'נסתר' הוא שם מקביל ל-'סוד' ומכיל את תוכן הסוד. 'קבלה' היא שם לתורת האלוהות שעיקרה הם 'ספר יצירה' ו-'ספר הזוהר'. רוב הכתבים החשובים האחרים הם בדרך כלל פרשנות או הרחבה לאחד מהם. 'סוד' מכיל גם את תורת הקבלה וגם פירושים אחרים לתורת האלוהות, כמו זאת הפילוסופית של הרמב"ם.

בהמשך הדברים נראה כיצד הרב זצ"ל שהיה 'מקובל' אשר כתב את דבריו במילים מעולם הנגלה, מאחד את דעת הרמב"ם ודעת המקובלים בבואו לעסוק ב'הארת מעשה בראשית ומעשה מרכבה'.

ופוסקים והוא מעבר לגיל ארבעים. באיגרת תפג, (איגרות הראיה, ב) לרב זלצר, כותב הרב:

"אמנם לעולם לא נוכל להתעלם מהתרופה הכללית הכוללת את הכל, ושעזיבתה היא שגרמה לנו את נפילתנו, והוא הדבר מה שאני בעניי ובמר נפשי רגיל לקרא, לשנות ולשלוש מאות ואלפים פעמים, **עזבנו את נשמת התורה** וזאת היא הצעקה הגדולה המקפת בעזה דורות רבים, מימי הנביאים, הסופרים והחכמים, גדולי הדורות הראשונים והאחרונים.

גדולי הכשרון שבנו, פנו להם בעיקר אל הצד המעשי שבתורה, וגם שם רק במקצועות מיוחדים, עבדוהו והרגילוהו בחינוך, והצד ההגשי, יותר מזה הצד העיוני, ומה שלמעלה ממנו ובא אחריו ממילא, הקדשי ההופעי, שבו הגאולה והישועה גנוזה, אותו עזבו לגמרי, ולגם-רוח ומשוגע יחשב גם מי שבא ותתבע את העלבון הגדול הזה, מרועי האומה.

הקול הגדול של חוקרינו האלוהיים, של חסידינו העליונים, של המקובלים הטהורים באי בסוד ד', קדושי המבט ואדירי הרצון, חוכי ישועה וצופי גאולה, היה לקול קורא במדבר..."

"מחזה אחר, לגמרי אחר, היינו רואים בדורנו, אלמלי נתנדבו חלק רשום מבעלי הכשרון, הממולאים בתורה ובשכל טוב, לעבוד את כרם ד' בתוכו פנימה, לעסוק בטהרתם של מושגי האמונה והעבודה, בכירורן של הדיעות בעניני האלוהות, הנבואה, רוח הקודש, הגאולה והצפיה לתשועה, תשועת האומה ותשועת העולם, תיקוני הנשמות של היחידים ושל הרבים, תיכון הרוחות של הדורות העוברים, העתידיים, וההנה על גביהם".

באיגרת תיד (איגרות הראיה, ב) מסביר הרב כי המושג "נסותרות" הולך ומשתנה עם הדורות. דברים שנחשבו נסותרות בתקופת הגאונים הפכו להיות מובנים כפי כל בתקופות מאוחרות יותר. בכל מקרה מבהיר הרב, כי מה שכבר נכתב בספר איננו בגדר נסתר יותר, גם אם היה כזה טרם נכתב.

באמירה זו של הרב יש שני רבדים. האחד, כפשט המשתמע, ברגע שהנסתר נכתב, הוא איננו נסתר יותר. הוא גלוי! על כן, אין כבר איסור לדרוש אותו. הרובד השני עמוק יותר

המשטר המדיני לפי היהדות

(חלק ב')

הרב אורי שרקי

השלטון בישראל במהלך ההיסטוריה

אם נבחן את צורות השלטון העברי לאורך ההיסטוריה, נראה שהדגם השלטוני שהתורה מדברת עליו מעולם לא התקיים בפועל.

הדור הראשון של השלטון בישראל היה דורו של משה. באותם הימים משה היה המלך, הנביא וגם הכהן הגדול. הוא שימש בכהונה גדולה שבעה ימים ואז הקריב אליו את אהרן אחיו ונתן גם לו כהונה: "וְאַתָּה הִקְרַב אֵלַיךָ אֶת-אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת-בָּנָיו אֲתוֹ מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנֹ-לִי" (שמות כח, א). כמו כן הקב"ה ציווה את משה: "דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֵל-יִבְיָא בְּכָל-עֵת אֶל-הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טז, ב). כדי להיכנס לקודש הקודשים היה על אהרן לערוך טקס של שילוח השעיר לעזאזל; ואומרים חז"ל: "אהרן כָּבַל יבוא ואתה אינך בכל יבוא" (ספרא טז, ב), כלומר משה היה רשאי להיכנס לקודש הקודשים בכל עת. גם הסנהדרין באותה תקופה הייתה מופקדת בידי משה.

אם כן, ארבעת הפונקציות שהתורה מקפידה על הפרדתן היו מאוחדות אצל משה. הדגם של פרשת שופטים שהזכרנו לעיל לא התקיים בימיו של משה, משום שהמדבֵּר הוא מחוץ להיסטוריה; זהו עולם תיאורטי שבו הכול מאוחד.

לאחר שבני ישראל נכנסו לארץ ישראל הפונקציות נפרדו: יהושע היה המלך, אלעזר היה הכהן הגדול, עתניאל בן קנז ראש הסנהדרין

מיהו המלך האמיתי?

כל אחד מארבעת גופי השלטון העברי - מלך, שופט, כהן ונביא - הוא סוג שונה של משטר. מונטסקייה טען כי יש להפריד את הרשויות משום שרצה למנוע עריצות. 'עריצות' - פירושה ניצול הסמכות של מגזר מסוים, חברתי או מעמדי, לרווחים אישיים על חשבון מגזרים אחרים. ההנחה היא שהמלך בא ממגזר אחד, והשופטים באים ממגזר אחר וכן הלאה, לכן הפרדת הרשויות יכולה לכלול את ההשתלטות של מגזר אחד על מוסדות השלטון.

לעומת זאת, השקפת עולמה של היהדות, סיבת הפרדת הרשויות היא בכך שאין באמת מלך זולת הקב"ה. כשיוספוס פלביוס מתאר את השלטון היהודי התורני הוא מכנה אותו תיאוקרטיה - לא במובן המודרני שפירושו קלריקאליות, אלא במובן של שלטון האלוהים, שכן השלטון אינו מרוכז בידי גוף שלטוני אחד.

פרופ' שמואל טריגנו, הוגה דעות יהודי-צרפתי בן-זמננו, העיר הערה מעניינת בנושא: במרכז הפוליס ביוון הייתה האגורה; כיכר מרכזית שבה התכנסה אסיפת העם. ואילו במרכז המדינה העברית ניצב המשכן או המקדש, ובתוכו קודש הקודשים שאליו איש לא היה נכנס. המרכז, קודש הקודשים, הוא המקום שאליו לא נכנסים משום שיש מישהו אחר שנוכח שם. לכן ארבעת הרשויות - מלך, שופט, כהן, נביא - הן ראשי תיבות משכ"ן, מקום השכינה.

להם סמכות להרוג. היו תקופות שבהן ראשי הקהל החליטו לדון למיתה יהודי שסיכן מסיבה כלשהי את הציבור¹. כמו כן, פעמים רבות הם גם שימשו כנציגי הקהל בפני השלטון הגויי.

האוטונומיה המדינית של העם היהודי נמשכה עד לאמנציפציה, שהיוותה מבחינה לאומית מכת מוות לעם היהודי. היהודים אמנם קיבלו את מלוא הזכויות של תושבי מדינתם, מעמד שקיוו לו שנים רבות, אבל בתמורה הם חדלו להתקיים כאומה. היוזם העיקרי של הרעיון היה נפוליאון בונפרטה, והיהודים מצדם קיבלו בזרועות פתוחות את המהלך ההרסני, שאפשר להם להיות אזרחים שווי זכויות ולהתערות בחברה הכללית.

מדינת ישראל

המגמה הזו החלה להשתנות בדורות האחרונים. עוד לפני קום המדינה נוסדה הרבנות הראשית לארץ ישראל בהנהגתו של מרן הרב קוק זצ"ל, בתור גרעין ראשוני הצופה לעתיד להתחדשות הסנהדרין. בה' באייר תש"ח קמה מלכות ישראל, מה שמכונה מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו. לגבי מקומה של הכהונה, יש מכון המקדש ודומיו, אך הנושא נמצא עדיין בחיתוליו. והנבואה, בעזרת ד', תגיע במהרה בימינו.

אם כן, הדגם האידיאלי שהתורה מדברת עליו - **ה'משכ"ן** - מעולם לא תיפקד בשלמותו במציאות, ואנחנו מצפים להתממשותו בבוא הזמן.

ומכאן אנו עוברים לדון בשאלה מהו מעמדה של מדינת ישראל על פי ההלכה.

1. נציין כי ישנן הלכות כיצד לנהל מדינה גם מחוץ לא"י. למשל, כאשר באים הגויים לגנוב תבן וקש בשבת, ההלכה אומרת לצאת נגדם למלחמה עם כלי נשק, משום שאם יתנו להם לבוא על עסקי תבן וקש, למחרת הם יבואו גם על עסקי נפשות. כך ע"פ השולחן ערוך (חלק אורח חיים סימן שכת). היה זה, אגב, היסוד להתנגדותו של הרבי מלובביץ' למסור שטחים לגויים. היות שהנושא הציוני היה רחוק ממנו, הוא חר בהלכה שתקפה לגבי כל מקום שיש בו קיבוץ של יהודים ששומר על עצמו. לאורך ההיסטוריה היו תקופות שבהן התקיימו מעין מדינות יהודיות מחוץ לא"י. למשל, בסיום התקופה האמוראית, כשמלך פרס רצה לכפות את דתו של זרתוסטרא על כל הממלכה, היהודים, בראשותו של ראש הגולה מר זוטרא, מרדו במלך והקימו בבבל מדינה יהודית שהחזיקה מעמד במשך שנתיים, עד שמר זוטרא נהרג ובנו, מר זוטרא בן מר זוטרא, ברח לא"י.

ופינחס בן אלעזר נביא. זו הייתה תחילתה של תקופת השופטים. מכאן ועד סוף ימיו של שמואל, הסמכות השלטונית הדומיננטית תהיה בידי השופטים.

לאחר מכן, מימי שאול המלך ועד לחורבן בית ראשון, החלה תקופה ארוכה שבה שלטון המלכים היה דומיננטי, עד כדי כך שכתוב: **"וְכָנִי דָוִד כְּהֲנִים הָיוּ"** (שמ"ב ח, יח).

התקופה השלישית הייתה גלות בבל על שתי תקופותיה: התקופה הבבלית והתקופה הפרסית. אז הנהיגו את האומה הנביאים: ירמיהו, יחזקאל, דניאל וברוך בן נריה.

בתקופה הרביעית, שתחילתה בימי בית שני, שלטו באופן בולט ביותר הכהנים: החל מבני צדוק מבית עזרא הסופר ויהושע בן יהוצדק, ועד לבית חוניו שהוחלף על ידי החשמונאים, שאף הם היו כוהנים שתפסו את המלכות בהמשך. עד לחורבן בית שני, הייתה הפרה של האיזון בין ארבעת המוסדות של האומה - לפעמים שלט מוסד זה ולפעמים מוסד אחר.

מוסדות השלטון בזמן הגלות

לאחר חורבן בית שני, מצאו כל ארבעת המוסדות השלטוניים באופן מפתיע את מקומם באומה, אם כי בצורה מצומקת, תחת השם 'הנהגת הקהילות':

בית הדין הרבני, שבראשו עמד הרב או הדיין של הקהילה, היה כמעט נטול סמכויות, מעין המשך קלוש של הסנהדרין.

הכהונה המשיכה גם כן, בדמות החזן של בית הכנסת. הכהנים אמנם ברכו את הציבור, אבל החוויה המקדשית נמשכה דרך סדרי בית הכנסת, שנקרא 'מקדש מעט'.

המשך הנבואה נמצא אצל הדרשן, האישיות המוסרית שנותנת תוכחה לציבור. בחברה החסידית קראו לאותם אנשים 'מגידים', וכך הם נקראו גם בקרב המתנגדים, כמו לדוגמה המגיד מדובנא.

השלטון של המלך המשיך דרך ראשי הקהל, 'שבעת טובי העיר' או פרנסי הקהל, שהיה להם דין של מלך. הדבר בא לידי ביטוי בשני מישורים: בזכותם ההלכתית לגבות מסים, וגם במידת הצורך הייתה

אהבה לכל

ביאור מידת האהבה - ב"מידות הראיה"

הרב יצחק חי זאגא

אהבה ואמונה

ואהבת עולם אהבתך, על כן משכתיך חסד' (תיקוני זוהר ל).

אור בראשית, האור הגנוז בכריאה, הוא אור של אהבה ואחדות. אור ד' אחד, שאין בו גבול ופירוד. לעומת זאת, העולם הנגלה לעינינו, הוא דווקא עולם של פרטים גבוליים רבים, הנראים כיחידות נפרדות זו מזו, כל אחת לעצמה.

בדורות שקדמו לאברהם אבינו, היה העולם נטול חסד. אברהם התחיל לקרוא בשם ד', ומתוך הקריאה הזו - שלימדה כי לכל המצוי, יש שורש אחד באלוקים אחד - מילא הוא את העולם באהבת חסד. הקריאה בשם ד' אחד, האמונה באחדות הבורא, היא קריאה לאהבה. כך התחילו תולדות עם ישראל, וכך גם מתחילה עבודת המידות.

גם כיום, לא מעט אנשים טועים בכאבם, ונופלים למבט פירודי, עצוב ומריר. העולם הזה, במצבו הבלתי מתוקן, נראה להם כעולם בו כל פרט דואג לעצמו, ורק לעצמו. אבל האמת היא, שאור האחדות האלוקית שוכן ומסתתר בפנימיותם של כל הפרטים כולם. אך כדי לגבור על הפירודיות החיצונית המסתירה, ולזכות לגילוי האהבה בחיים, צריך אמונה.

עבודת האמונה, היא עבודת חיבור פרטי העולם, לאחדותם באלוקים חיים. גילוי אור האחדות, שמסתתר בתוך כל הפירודיות, הוא אשר מביא את העולם לאחדות ולאהבה. כשאדם מתעלה

עבודת המידות בדרכו של מרן הרב קוק זצ"ל, נפתחת במידת 'האהבה'. לכאורה, אין לפנינו סדר עקרוני, שהרי סידור 'מידות הראיה' הוא על סדר הא"ב. אהבה, אמונה, ברית, גאווה, וכן הלאה. הסבר זה בוודאי נכון. אבל כשמדובר במידת האהבה ומידת האמונה הבאה מיד לאחריה, ישנה גם סיבה מהותית להצבתן בראש. אהבה ואמונה, שכן הן הראש והשורש לתיקון המידות כולן. הכיצד?

כותב מרן הרב:

"אין האדם מוכשר לשום כח רוחני שבעולם בשלימות גדולה כזאת שהוא מוכשר לאמונה ולאהבה, וזהו אות, שבכוחות אלו מונחים כל יסודות הוויית מהותיות... האמונה והאהבה הן עצם החיים..." (אורות התחייה פרק יז)

היינו, אומר הרב, להאמין ולאהוב, הם הכישרונות הגדולים ביותר של האדם. אדם בלי אהבה, הוא אדם אומלל. מי שאין לו אמונה, לא באמת מחובר לעצמו. עובדה זו מראה ומוכיחה כי בשני כוחות רוחניים אלו, מונחים יסודות מהות האדם. למעשה, האמונה והאהבה הן עצם אור החיים הזורם באדם.

להבנת דברי הרב הללו, ראוי להתבונן בדברים שהציב הרב הנזיר, בפתח מאמר האהבה הכוללת, (אורות הקודש ד) 'ויאמר אלהים יהי אור, ויהי אור, דא אהבה, דאיהי אהבת חסד, הה"ד

טהורה ונקיה, וכל מידותיו כולן, מתמלאות ומתעדנות מאור האהבה.

נשוב אל דברי מרן הרב זצ"ל בפיסקה שלפנינו, 'האהבה צריכה שתהיה מלאה בלב לכל'. אדם אוהב, הוא אדם המחובר לשורש החיים האלוקי האחדותי. בן לעם ישראל מאמין הוא יהודי אוהב. שהרי כל מי שזורמים בו חיים טהורים אלוקיים, זורמת בו אהבה. התמלאות הלב באהבה, מעידה על זרימת חיים בריאה, כמו זרימת דם טובה, הממלאה את הלב הבריאה, ומשפיעה כח חיים ובריאות לכל האיברים כולם.

לשון הרב שהאהבה צריכה להיות אהבה 'לכל', כוונתה פשוטה, היא 'לכל- ממש'. לכל ההויה. ומה עם הרשעים? ומה עם עמלק? במורכבות הזו יעסוק הרב להלן. אך בדברי הרב הללו, הכתובים כאן, עומק מיוחד. כנראה שבמילה 'לכל', רומז הרב לאהבת השכינה הקדושה היא כנסת ישראל, המכונה 'כל', כמאמר הפסוק, 'וד' ברך את אברהם בכל' (בראשית פרק כד, א) וכוונת הדברים לפירוש הרמב"ן שם היא. **כי מתוך אהבת כנסת ישראל, באים לאהבת הכל כפשוטו.**

כן כותב הרב, **אהבת ישראל מחייבת אהבת כל האדם...** (אורות ישראל ד, ה) והדברים מתחברים לדברי הזוהר לעיל, הקושר את אור האהבה שבראשית הבריאה, לאהבת ד' לישראל, הממלאה אותנו בחסד, והופכת אותנו למקור אור האהבה והחסד לכל העולם כולו. אשר על כן, אהבת ישראל היא המפתח לאהבת ההויה כולה.

הדברים מפורשים עוד יותר במקום נוסף:

"...ומתוך שכנסת ישראל חובקת בקרבה את הטוב האלהי, לא רק לעצמה, כי אם לכל העולם, ליקום כולו, הרי הוא בא מתוך הדבקות העזה בתוכיות נשמת האומה - לדביקות באלהים חיים, על פי הברכה האלהית המלאה כל..." (אורות התשובה יג, א)

מתוך האהבה והדבקות בשכינה הקדושה, הנקראת כל, ומחיה את הכל, ובה גנוזה ברכת טוב ד' לכל, יבוא האדם לאהבת כל האדם ולאהבת התכל וכל היצור כולו.

למבט רוחני אמוני עמוק, ומתבונן אל שורש הכל, הוא מגלה ששורש כל פרטי העולם הנברא, הוא אחד, בד' אחד, שאין עוד מלבדו. מצב דעת זו, פותחת את נשמתו, והוא חש את ליבו המתמלא 'מקיר אל קיר' באהבה. האהבה המתגלה בתוך עצם זרימת החיים של האדם, כשנשמתו נפתחת אל שורשה האחדותי, לחוות את אור האהבה האלוקית העליונה.

האמונה - היא עבודת הייחוד והחיבור של הפרטים לשורשם. האהבה- היא עצם חווית האחדות, תוצאת החיבור. האמונה מביאה לאהבה.

התורה מגלה את אור ד' אחד

למעשה, כל התורה כולה, נועדה לגלות את אור ד' אחד, הוא אור האהבה. כן כותב הרב:

"התורה היא האהבה, והמצוות - האמונה, והן הן ג"כ הצינורות, שעל ידם שפע האמונה והאהבה שופע והולך תמיד" (אורות התחייה, שם)

המצוות, הן כמו נר המאיר במבואות האפלים, המפורדים, חסרי האהבה. הן מצוותות (מלשון צוותא) ומחברות באמונה, את כל פרטי החיים המעשיים, לשורשם האחדותי באלוקים חיים, עד שיופיע גם בהם אור האהבה האחדותית העליונה, הגנוז בתורה. כמאמר הפסוק 'כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ו, כג), נר האמונה שבמצוות, משפיע ומגלה את אור האהבה שבתורה. המקיים את המצוות, מתחבר לאור האהבה, וכשהוא לומד תורה, הוא פשוט טובל בה.

נוכל עתה להבין, את סיבת האהבה כשורש כל המידות הטובות כולן. להלן כותב הרב (אהבה, יב)

"מי יוכל לעצור את אור האהבה האלוהית העליונה... כל התורה, המוסר, המצוה, המעשה והתלמוד, הם באים לפנות את מכשולי הדרכים, שתוכל אהבת עולמי עולמים זאת להתפשט... וענפיהם הרבים... הם כל מידות טובות וישרות"

משנפתחו שערי ליבו של האדם לאהבה, חי הוא בעולם הרמוני ומחובר, אחדותי וממוזג, פניו מאירות לכל באהבה, חווית החיים שלו, נעשית

האיש אשר ב"צומת" - מרחיב ה"תחומין"

שלושים לפטירתו של הרב ישראל רוזן זצ"ל

המחייבת פתרונות מעשיים ליחידים ולציבור (בלשונו: 'הלכותכניים'). בירורים עיוניים ומעשיים בתחומי האישות והרפואה, במערכי הכשרות והחברה, הקמת מבנה ארגוני-ממלכתי של גיור כהלכה, ייצור ופיתוח של כלי עזר מיכניים, טכניים ותחבורתיים לנצרכים להם, ועוד ועוד.

ידועה מימרתו של מרן הרב זצ"ל - 'אני בונה האומה!' אשר הרחיבה ופרשה את משנתו הרעיונית והייחודית על כל כלל ישראל לגונו, הנגאל והשב לארצו.

בדרך זו - אפשר וצריך לראות באישיותו ובפעלו הכביר של הרב ישראל רוזן זצ"ל תוספת

של נדבך משמעותי בגאולת ישראל של דורנו - נדבך נוסף בבניינה של המדינה היהודית.

חזונו של מרן הרב זצ"ל, אשר פרש ופיתח אופקים חדשים מתוך התמודדות עם אופייה של תקופתנו, היה לו למורה הדרך לעיון בתורה לחקירתה ולהוראתה המעשית לציבור.

כמרן הרב זצ"ל ידע לעמוד נוכח השאלות הקשות של הדור, ולא להירתע מן הצורך בפתרון, כמרן הרב היו אמירותיו וכתביו שילוב בין לשון עשירה ונקיטת עמדה חד משמעית.

בשלושים לפטירתו, מצרף העלון "לאורו" - אל העיונים הרעיוניים והמחשבתיים במשנתו של מרן הרב זצ"ל, מלים ושורות של הערכה לאיש התורה והמעשה, אשר 'לאורו' הלך והתמיד לעמוד ולפעול ב'צומת' דרכי הנועם של התורה - ובשלוש 'תחומיה' ונתיבותיה.

הכותב בדמע ובידידות נצח הרב יוחנן פריד

מיועדנו וידידנו הרב ר' ישראל זצ"ל, עסק מתוך ידע והעמקה בתורת ישראל, במסירות נפש של ממש, במשך עשרות בשנים, בחקר וביצירת כלים ויישומם בחיינו - להגשמת חזון המדינה היהודית.

משנתו של מרן הרב זצ"ל בנושאי קדושת הארץ לגבולותיה, באהבת ישראל ללא סייג תורגמה על ידו בעיון ובמעשה בהיקף הממלכתי הרחב ביותר, תוך היענות יוקדת ואוהבת לאתגר הלאומי של דורנו.

על יסודותיה של קדושת הארץ, הולכת וקמה מדעתו ומכוחו גם קדושת המדינה והליכותיה. בעשרות כרכי תורת ה'תחומין' שבכתב, ובפעולות ומעשים של הלכה למעשה.

מי אשר ימנה את כל אלו לפרטיהם: שמירת השבת הממלכתית (בלשונו: 'הציבורית')

ישראל אשר בך אתפאר

מאת ליאור לביא

היא יכולת אנושית ייחודית. ביסוד היכולת הזאת נמצאת תכונת ההתגברות על הטבע, ראיית מה שקיים בו בכוח ולא רק בפועל וניצול משאביו כדי לממש את הרעיון והחזון של האדם היוצר.

ההאצה העצומה שביצירה האנושית הטכנולוגית בדורנו מביאה איתה שאלות רבות - תורניות-מוסריות, הלכתיות, אתיות חינוכיות וחברתיות. דומה שאין יום שלא נשמע בו על פיתוח טכנולוגי כלשהו - מעולם הרפואה ועד למכשירים החכמים, המשתכללים והולכים, שכל אחד מאתנו כמעט נושא בכיסו לכל מקום. כל פיתוח והאפשרויות

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שָׁמַךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֲ-לֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל (בר' לב כט)

"שיש בך כח א-להות מצד הנפש שהיא חלק א-לוה ממעל וכח אנושי מצד החומר" (מלבי"ם)

בין טבע ליצירה

התרבות, האמנות והיצירה האנושית מהוות ביטוי מובהק לצלם הא-לוהים שבאדם. היכולת לקחת חומר גלם טבעי, ראשוני, לעבד ולעצב אותו כחומר ביד היוצר, כדי ליצור ממנו יצירה חדשה,

הרוח האצילי והתמים אלא גם בפיתוח וביצירה האנושיים; בטכנולוגיה, כשזו איננה מנותקת מן הטבע הישר. זהו התנאי המתבקש להקמת אומה שתוכל לקרוא בשם ה' א-ל עולם.

בכך הוא זוכה בשם 'ישראל' המבטא הן את צד היושר והתום הטבעיים, והן את צד השררה והשלטון "כי שְׂרִיתָ עִם אֱ-לֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל", וכדברי המלבי"ם המוזכרים לעיל: "שיש בך כח א-להות מצד הנפש שהיא חלק א-לוה ממעל וכח אנושי מצד החומר". הן את קולו של יעקב התם והן את ידיו וכשרונו המעשי של עשו.

ישראל אשר בן אתפאר

נשמת מורנו הרב ישראל רוזן זצ"ל נשלחה לדורנו על ידי קורא הדורות מראש כדי להגשים את ייעודה הגדול של מדינת ישראל, כמדינה שתכליתה ומגמתה לקרוא בשם ה': "ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ד' בעולם, שכל הפצה הוא שיהיה ד' אחד ושמו אחד" (אורות ישראל, ו, ז).

כל חייו ופועלו היו שאיפה תמידית "לשכון בצומת שבין היהדות והחיים העכשוויים; בהלכה, בהגות ובחיי המעשה" (מתוך המכוא לספרו 'נקודת מבט'). אך טבעי הוא, שספרו האחרון, שיצא כארבע שנים לפני פטירתו, נקרא "בחצוצרות בית ד'" לאור דברי הראי"ה הנ"ל. וכדבריו בהקדמת הספר:

"השופר מייצג את העולם הטבעי והחצוצרות מסמלות את העולם הטכני, מעשה חרש ידי אדם. "בחצוצרות וקול שופר נריע לפני המלך ד" ועלינו לעבוד את בוראנו בשני המישורים הללו ולהעלותם בקנה אחד. במכון 'צומת' אנו מריעים בחצוצרות לפני ה' אלוֹקינו, ומכוונים אותן כלפי מעלה..."

אין כל ספק שמפעליו הרבים: הפתרונות ה'הלכטכניים' של מכון 'צומת' לביצור שמירת השבת במוסדות המדינה, שנתון 'תחומין' המקיף את כל תחומי ההלכה והחיים המודרניים, מפעל הגיור הלאומי בראשו עמד, ועוד שלל מיזמים בהם היה שותף פעיל, הינם עדות חיה לקיום הרמוני בין קולו של יעקב לידי עשו. ובזהותו המלאה: "ישראל אשר בן אתפאר".

הכותב שימש כחוקר ומרצה במכון 'צומת'

שנפתחות בפנינו על - ידו, כל פיתוח והדילמות הכבדות שהוא מעורר.

מה אמורה אפוא להיות ההתייחסות העקרונית שלנו ליחס בין המימד הטכנולוגי - המפתח והיוצר, לבין הטבע ?

השופר והחצוצרות

כשנה לפני פטירתו, פרסם מרן הראי"ה זצ"ל בשבועון 'התור' (כט אלול התרצ"ד), את מאמרו 'השופר והחצוצרות' (מאמרי הראי"ה א' עמ' 146-147). במאמר זה מברר הרב את היחס העקרוני בין הצד הטבעי (=השופר) לבין הצד הטכני (=החצוצרות). לדבריו, עם כל נחיצות החידושים הטכנולוגיים לשימוש האדם, הם גם מטילים עליו חובה ואחריות גדולה:

"וכשם שאנו מתהלכים עם חוקי הטכניקה, וחייבים ללכת בהם גם כן בהתאמה עם חוקי התורה ויפעת אורה [...] ונלמד את עצמנו ואת כל עמי הארץ אשר יראו כי שם ד' נקרא עלינו, כי הטכניקה האנושית נוצרה לשמש את העולם והחיים, הנועדים על פי דבר ד' להיות חיים תמימים וטהורים כאשר עשה א-להים את האדם ישר, והיא (=הטכנולוגיה) צריכה לא לבלע ולהשחית אלא להיעשות טפל לקיומו של העולם בטהרת טבעו הבריאה והרענן, על פי מהלך חוקי הטבע אשר ברא א-להים חיים ומלך עלם להחיות בהם את בריותיו".

בהמשך דבריו, מבאר הרב כי מאז חורבן בית המקדש אנו תוקעים רק בשופר המסמל לדבריו 'יהדות טבעית' וכשיבנה בית המקדש נשוב לתקוע בחצוצרות המסמלות 'יהדות טכנית'.

"השאיפה האמיצה שלנו היא להקים קרן בשני חלקי היהדות הללו הטבעית והטכנית..." **אלא שכל עוד מצב האומה לא שלם, בגלות, אין בכוחו של העם להקים את שני החלקים הללו גם יחד".**

יעקב, עשו וישראל

המאבק הלילי של יעקב אבינו עם ה'אישי', "שרו של עשו", ועם עשו בכלל, משקף את אותו מתח קיומי שניטש בין עולם העשייה המתוחכם, בו שולטות ידי עשו, לבין עולם האצילות; "חיים תמימים וטהורים כאשר עשה א-להים את האדם ישר" של יעקב התם, הישר, יושב האהלים.

עם שיבתו ארצה, מחויב יעקב אבינו להתעמת עם זהותו המתחרה של עשו כדי לאמת שידיו רב לו גם בשדה העשייה של עשו; לא רק בעולם

בליבה "אני אהיה כאן בשבילם בצאתם לגולה". שתקה, וידעה היטב שעל ידי כך יקברו בדרך, בדרך אפרת.

שתיקה של ויתור

ובאמת שתיקה זו של ויתור, יש בה מן ההקרבה האישית, יש בה מסירות נפש, זוהי ממש אומנות, זהו "פלך של שתיקה". שתיקת הויתור וההקרבה הופכת את השתיקה לאומנות. "אין חכמה לאישה אלא בפלך" (יומא, דף 90, א), אבל בפלך יש ויש לה חכמה! יש כאן חכמה עצומה, אומנות, השקעה אישית, ואף הקרבה. דבר זה יש בו כוח להעביר מסר לדורות, "לכני בניה!" לשאול, לבנימין ולאסתר. ואף "ל"בן יקיר לי אפרים" - שזהו עם ישראל כולו. יש בזה מסר עצום: לפעמים בשתיקה יש כוח הרבה ותר גדול מבדיבור. "ולך דומיה תהילה", התהילה היותר גדולה להקב"ה, היא בדומיה. "דום לד' והתחולל לו". שתיקה של אחות למען האחוה, **שתיקה של אמא למען בני הבנים ושתיקה למען הגאולה של בני הבנים** ("ומביא גואל לכני בניהם").

של ויתור על החיים, וויתור על הצלחה אפשרית. אין זו אפאטיות. אלא הבחנה נכונה של מצב בחיים שאליה נקלעה רחל, ישנה פה קבלת החלטה אמיצה, החלטה לוותר על ערך אחד למען ערך יותר עליון. שתיקה של אישיות כבירה מהירת החלטה, ומלאת אומץ ונכונות לקבל. "אמרה עכשיו תכלם אחותי" - האחוה יותר חשובה. ייתכן לנו אבא רמאי, תכנן, אבל לאה לא צריכה לסבול מזה, היא לא צריכה "לשלם את המחיר של אבא כזה".

גם לפני מיתתה, הייתה צריכה רחל, (ובצדק!) לדרוש לכל הפחות להיקבר על יד יעקב. זה כל כך היה חשוב לאבות (ולאמהות) להקבר "במחבר קברינו". הלא היא עיקרו של בית. היא הולכת למות בלידת בן ליעקב, והיא בצעירותה, בטרם עיתה, זה כל כך טראגי. יעקב לא היה יכול לסרב, ולא היה רוצה לסרב. אבל ידוע ידעה בנבואה כי כאן יעברו בניה בדרכם לגולה, כאן הם צריכים את דמעתה. זוהי החלטה אמיצה של אמא, לוותר על ערכים שהם מאוד חשובים לה, עבוד צאצאיה בדורות הבאים. אמרה

דירה חדשה בפתח תקווה בפחות ממיליון שקלים!

PERI SPECIAL

מבית פרי נדל"ן

כבר לא צריך לעזוב את העיר
כדי לגור ברמה הגבוהה ביותר.
בואו להגשים את החלום
בפחות ממיליון שקלים.

*5066

www.perinadlan.co.il

פרי נדל"ן

חברת אגודת נדל"ן

דירות
2/3/4 חדרים

החל מ-

₪950,000

GITAM BDDO

כפוף לתנאי החברה.

'בית הרב' | וזאת לראי"ה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

אורות אברהם

מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור